

УДК 351.741

ПЧЕЛІН В. Б.,

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри поліцейської діяльності та

публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

 <https://orcid.org/0000-0001-9540-9084>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦІЄЮ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Досліджуються правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Аналізуються положення нормативно-правових актів, які в цілому визначають правовий статус Національної поліції, а також окремі напрямки її діяльності.

Ключові слова: поліція, адміністративний нагляд, особи, звільнені з місць позбавлення волі, превентивні поліцейські заходи, поліцейська діяльність.

Конституція України проголосила, що права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених нею [1]. Під час своєї щоденної діяльності органи Національної поліції, як ніякий інший державний орган, задля виконання покладених на них законодавством завдань і функцій уповноважені обмежувати права й свободи людини та громадянина. Одним з найяскравіших прикладів таких обмежень є діяльність поліції щодо здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Вичерпний перелік основних повноважень поліції наведено в ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року [2]. Як свідчить аналіз вищенаведеної норми, в ній про здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, не вказано жодного слова. Даний напрямок поліцейської діяльності в положеннях зазначеного акта законодавства згадується лише єдиний раз. Так, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб є одним з одинадцяти превентивних поліцейських заходів. При цьому цікаво відмітити той факт, що, окрім зазначеного, решті, тобто десяти превентивних поліцейських заходів, присвячено окремі норми закону із ст. 32 до ст. 41 включно [2]. На нашу думку, таке положення справ потребує виправлення шляхом внесення відповідних змін до положень вищенаведеного нормативно-правового акта. Зокрема, ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» повинна бути доповнена п. 31 наступного змісту: «31) на підставах і в порядку, передбачених законом здійснює адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Окрім цього, Закон України «Про Національну поліцію» слід доповнити ст. 39-1, у якій вказати на спеціальний нормативно-правовий акт, на підставі якого поліція здійснює адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, тобто за способом викладення нормативного матеріалу зробити її бланкетною. Подібних норм вказаний закон містить чимало, що обумовлено специфікою поліцейської діяльності, зокрема застосування превентивних поліцейських заходів. Наприклад, в ч. 4 ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення [2]. У досліджуваному ж випадку спеціальним нормативно-правовим актом, який визначає правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 1 грудня 1994 року [3]. У такому разі ст. 39-1 Закону України «Про Національну поліцію» повинна отримати такий зміст: «Поліція на підставах і в порядку, визначених Законом України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» здійснює адміністративний нагляд за особами звільненими з місць позбавлення волі». Внесення таких змін до спеціального закону [2], на рівні якого визначено правовий статус поліції, буде повністю відповідати й приписам ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до яких органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією ті законами України [1]. Також це буде відповідати й приписам ч. 1 ст. 24 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до яких виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладено на поліцію виключно законом [2].

Говорячи про вищенаведений спеціальний закон, на рівні якого визначено правові засади досліджуваного напрямку поліцейської діяльності, – Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [3], слід зазначити, що за час свого існування він мав 9 редакцій. При цьому одна з них була пов'язана з необхідністю корегування понятійно-категоріального апарату в зв'язку з реформування правоохоронного сектору держави, зокрема ліквідацією міліції та створенням Національної поліції. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям

Закону України «Про Національну поліцію» від 23 грудня 2015 року було запропоновано внести зміни до окремих норм згадуваного вище закону, зокрема в усіх відмінках слова «органи внутрішніх справ», «міліції» тощо замінити словами «органи Національної поліції» [4]. Однак і на сьогодні в положеннях вказаного нормативно-правового акта міститься така термінологія. Зокрема, відповідно до ст. 7 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» адміністративний нагляд здійснюється міліцією. Працівники міліції зобов'язані систематично контролювати поведінку цих осіб, запобігати порушенням ними громадського порядку та прав інших громадян і припиняти їх, проводити розшук осіб, які уникають адміністративного нагляду. Також відповідно до п. «г» ч. 1 ст. 10 вказаного акта законодавства до осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, за постановою суду можуть бути застосовані частково або в повному обсязі обмеження, пов'язані з їх реєстрацією в міліції від одного до чотирьох разів на місяць [3]. З огляду на що ст. 7 та п. «г» ч. 1 ст. 10 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» потребують корегувань у частині заміни в їх положеннях в усіх відмінках слова «міліція» на слово «поліція».

Окрему групу нормативно-правових актів, на рівні яких закріплено правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, становлять акти кодифікованого законодавства. Мова йде про Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 187), Кримінальний кодекс України (ст. 395), Кримінальний процесуальний кодекс (ст. 216). Наступна група нормативно-правових актів, у положеннях яких визначено правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, в своїй сукупності утворює підзаконний рівень нормативної регламентації даної сфери суспільних відносин. Аналіз даного рівня нормативної регламентації досліджуваних суспільних відносин вказує на те, що на сьогодні відсутній спеціальний відомчий нормативно-правовий акт, положення якого визначили б правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Мова може йти лише про вже застарілу протягом декількох років, але досі чинну Інструкцію про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, до положень якої протягом її існування не вносилися жодні зміни та корегування. А тому, звичайно, в положеннях вищенаведеного нормативно-правового акта згадки про поліцію відсутні, а мова йде про міліцію, органи внутрішніх справ та їх працівників, дільничних інспекторів міліції тощо [5]. У цьому контексті також слід вказати й на те, що досі залишається чинним положення «Про адміністративний нагляд органів внутрішніх справ за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [6]. Дані нормативно-правові акти, без сумніву, повинні бути скасовані із одночасним прийняттям спеціального відомчого нормативно-правового акта – наказу Міністерства внутрішніх справ України, який закріплював би підзаконні правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Також на сьогодні можна назвати ще ряд підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Так, Інструкцією з організації діяльності дільничних офіцерів поліції передбачено завдання, основні напрямки діяльності та повноваження дільничного офіцера поліції як одного з основних суб'єктів здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [7]. Інструкцією з формування та ведення інформаційної підсистеми «Атріум» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» передбачено особливості формування та ведення вказаної в її назві інформаційної підсистеми, призначеної для обробки відомостей під час наповнення електронного журналу контролю за прибуттям і поставленням на облік раніше судимих осіб, забезпечення вжиття профілактичних заходів спостереження та контролю за поведінкою окремих осіб, щодо яких установлено адміністративний нагляд, за прибуттям осіб, звільнених з місць позбавлення волі, до обраного ними місця проживання [8].

Отже, стан нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин може бути визначений як вкрай незадовільний, що обумовлено рядом причин. По-перше, в положеннях

спеціального законодавчого акта, який закріплює власне правовий статус поліції та визначає напрямки поліцейської діяльності, правові засади здійснення поліцією адміністративного нагляду визначено доволі поверхнево, можна сказати фрагментарно. По-друге, до положень спеціального закону, що безпосередньо визначає правові засади адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, свого часу зміни, спрямовані на його осучаснення, було внесено вибірково, внаслідок чого він і досі оперує застарілою термінологією. По-третє, підзаконні нормативно-правові акти, які визначають правові засади здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, не переглядалися протягом значного часу, внаслідок чого є вкрай застарілими й потребують скасування.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 13.04.2021).

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 13.04.2021).

3. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-вр> (дата звернення: 13.04.2021).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» : Закон України від 23.12.2015 № 901-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/901-19> (дата звернення: 13.04.2021).

5. Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Наказ МВС України, Держ. департаменту України з питань виконання покарань від 04.11.2003 № 1303/203 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/901-19> (дата звернення: 13.04.2021).

6. Об административном надзоре органов внутренних дел за лицами, освобожденными из мест лишения свободы : Указ Президиума Верховного Совета СССР от 26.07.1966 № 5364-VI // LIGA 360 : сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/P665364> (дата звернення: 13.04.2021).

7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17> (дата звернення: 13.04.2021).

8. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Атріум» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ МВС України від 11.12.2019 № 1032 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0217-20> (дата звернення: 13.04.2021).

Отримано 16.04.2021

